

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut
Sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika õppekava
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Eve Metsniin

**Tööturu- ja aktiveerimisteenused pikaajalistele töötutele
Viljandimaa piirkonna näitel.**

Bakalaureusetöö sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialal

Juhendaja: knd J.Kõre

Juhendaja allkiri. _____

Tartu 2015

Employment and activation services for long-term unemployed in Viljandi county, Eve Metsniin

Abstract

This paper researches the services for long-term unemployed, and borough-specific issues related to the geographical isolation and aging population in three local boroughs in Viljandi county.

There has been more emphasis on the long-term unemployment since the beginning period of Estonian re-independence, when the needs of the labour market changed due to the economic restructure and change of qualification was needed to compete successfully in the market.

The chosen topic about long-term unemployment is important as it has been 24 years since the Estonian re-independence, however the number of long-term unemployed is significant and has a socio-economic impact on the society, communities and the families of the unemployed.

As I live in Viljandi county in South Estonia, I have researched the methods applied in local boroughs when dealing with activation of people who are struggling with everyday life and what type of services are available and needed for the unemployed and who are able to access the services.

Qualitative research methods have been used in this dissertation and to find answers to the research questions, I have carried out interviews with three social workers in local boroughs and the representatives of Viljandi Job Centre.

The first part of the dissertation explores the employment policies and previous researches about the labour market, and the second part includes an overview of the activation services to long-term unemployed in three local boroughs.

Keywords:

Long-term unemployment, social work, employment

SISUKORD

1. ÜLEVAADE EESTI TÖÖTURUST JA TEEMAKOHASEST STATISTIKAST	6
1.1 PIKAAJALINE TÖÖTUS EESTIS	6
1.2 ASENDUSSISSETULEKUD JA AKTIVISEERIMISTEENUSED PIKAAJALISTELE TÖÖTUTELE – SEADUSEST TULENEVAD ÕIGUSED JA KOHUSTUSED SOTSIAALTEENUSTE OSUTAMISEKS	9
1.3 LÄHENEMISVIISID PIKAAJALISTELE TÖÖTUTELE ÜHISKONNAS- TEEMAD EESTIS JA TEISTES EUROOPA RIIKIDES	11
1.4. VILJANDIMAA RAHVASTIK: TERVISENÄITAJAD, HARIDUS – JA TÖÖELU	13
2. PROBLEEMI PÜSTITUS: UURIMISEESMÄRK JA -KÜSIMUSED	19
2.1 METODOLOOGIA	20
2.2 VALIM JA ANDMETE KOGUMINE	20
3. TULEMUSED	22
3.1 SOTSIAALTÖÖTAJATE KIRJELDUSED PIKAAJALISTELE TÖÖTUTELE OSUTATUD AKTIVISEERIMISTEENUSTEST	22
3.2 TÖÖTUKASSA VILJANDI OSAKONNA TEENUSED PIKAAJALISTELE TÖÖTUTELE KOOSTÖÖS MITTETULUNDUSÜHINGUTE JA KOHALIKE OMAVALITSUSTEGA	25
3.3. ARUTELU JA JÄRELDUSED: HINNANG TEGEVUSTELE JA ARENGUKOHTADELE	27
KOKKUVÕTE	30
KASUTATUD KIRJANDUS	32
LISAD	35
MÕISTED	37
LITSENTS	39

SISSEJUHATUS

Töötuse, sealhulgas pikaajalise töötuse, temaatikale on hakatud rohkem tähelepanu pöörama alates Eesti taasiseseisvumise algusperioodist, kui majanduslike ümberkorralduste tõttu tööturu vajadused muutusid ja edukaks konkureerimiseks uutes tööturu tingimustes olid eelduseks ümberõpe ja kvalifikatsiooni muutus. Alates 90. aastatest on täheldatud pikaajaliste töötute arvu järsku tõusu ja siiani on riskirühma kuuluvate töötute näitajad kord suuremad, kord väiksemad.

Valitud teema pikaajalistest töötutest on oluline, kuna Eesti taasiseseisvumisest on möödunud 24 aastat, kuid töötute riskirühma kuuluv pikaajaliste töötute (töötud 12 kuud ja enam) arv on märkimisväärne. Töötus puudutab sotsiaal-majanduslikult nii ühiskonda, kogukonda, kui töötü perekonda. Sotsiaalkindlustusseadusandlus kaitseb toetustega inimest töötuperioodil vaesusrisiki sattumast. Lisaks on kohalikel omavalitsustel Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse kohaselt võimalik kaasata töötuid erinevatesse kogukondlikesse tegevustesse, et vähendada tõrjutust ja tööotsimisperioodiks inimest aktiivsena hoida.

Töötuse teema on oluline probleem piirkondades, kus rahvastik vananeb ning tööealine elanikkond väheneb väljarände tõttu ja sotsiaal-majanduslikult iseloomustab piirkonda n.ö. toetussuhe- toetuste/pensionide saajaid on rohkem kui hõivatuid. Selliselt iseloomustatakse Viljandimaad 2011.a. Eesti Rahvaloenduse järgi- Viljandimaal oli palgatöötajaid 41% ehk 5% keskmisest Eesti näitajast vähem.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada senised pikaajalistele töötutele mõeldud võimalused resotsialiseerumiseks tööturuteenuste ja sotsiaalteenuste kombineeritud kasutamisega ning vaadeldud haridusliku/kutsealase rehabilitatsiooni olemust ja selle arendamise võimalusi seoses alanud töövõimereformiga.

Kuna minu kodukohaks on Lõuna-Eestis asuv Viljandimaa, uurin piirkondlikul taustal, milliseid meetmeid rakendatakse kohalikes omavalitsustes igapäevaeluga raskustes oleva tööelise elanikkonna aktiveerimiseks ja milliseid tööturuteenuseid on töötul võimalik/vajalik saada ja kes teenusele saavad. Uurimisülesannetele vastuste leidmiseks viin läbi intervjuud nelja erineva Viljandimaa omavalitsuse sotsiaaltöötajaga ning Töötukassa Viljandimaa osakonna esindajatega.

Uuringus kasutan kvalitatiivset lähenemist ja töö koosneb kahest peatükist - esimene osa koosneb kirjanduse ülevaatest, kus on ülevaade Eesti tööturust, statistikast, valdkonnaga seotud uuringutest ja probleemipüstitusest. Töö teine osa koosneb probleemiseadest ja uurimuse eesmärgist ning kokkuvõttest.

Täna minu bakalaureuse töö juhendajat Jüri Kõret asjakohaste nõuannete ja toe eest töö valmimisel.

1. Ülevaade Eesti tööturust ja teemakohasest statistikast

1.1 Pikaajaline töötus Eestis

Eestis on pikaajalisele töötusele hakatud rohkem tähelepanu pöörama alates 90. aastatest. Peale taasiseseisvumist kaasnesid majanduse ümberstruktureerimisega olulised muutused Eesti tööturul, tööturg vajab uusi oskusi ja konkureerimine uues majandusolukorras endiste kutseoskustega oli raskendatud.

Marksoo (2010) järgi on tööotsingute kestus oluline näitaja, mida kasutatakse riikide sotsiaal-majandusliku olukorra analüüsimisel. Pikaks veninud tööotsingutega kaasnevad mitmed sotsiaal-majanduslikud probleemid- ununevad kunagi omandatud tööoskused, tekib vaesus ja tõrjutus, mis koos töötusega puudutab mitte ainult töötü perekonnda vaid kogu ühiskonda.

Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) järgi loetakse pikaajaliseks töötuks isikut vanuses 15-74, kes on ilma tööta, otsib tööd ja on võimeline kahe nädala jooksul tööle asuma. Pikaajalised töötud on inimesed, kelle tööotsingud on kestnud aasta või kauem. Ülipikaajaline töötü on inimene, kes on tööd otsinud kaks aastat või kauem.

Tööturuteenuste- ja toetuste seaduse (2005, edaspidi TTTS) järgi on noorte puhul pikaajaline töötü 16-24 aasta vanune noor, kes Töötukassas töötuna arvelevõtule eelnenud 6 kuulise perioodi jooksul ei ole töötanud. (TTTS § 1 lg-s 1)

Marksoo (2010) järgi vaadeldakse töötuse puhul andmeid, mis näitavad töötajate osatähtsust tööealises rahvastikus, ehk tööhõive määra. Parema ülevaate saamiseks kasutatakse uuringutes ja analüüsides peale mõiste pikaajaline töötü, veel pikaajalise töötü oleku mõistet (ingl.keeles joblessness). See kategooria sisaldab pikaajaliselt töötute kõrval ka heitunud isikuid. Töötute arvu vähenemine ei pruugi veel tähendada hõive kasvu, kuna just pikaajalised töötud loobuvad tööotsingutest ja langevad hõivest välja.

Seoses tööturupoliitikaga on Tööturutoetuste ja –teenuste seaduses kasutatud mitmeid erinevaid valdkonda puudutavaid mõisteid: hõiveseisund, tööhõivemäär, töötõud, hõivatud, töötü olek ehk heitumine, pikaajalisetöötuse määra, pikaajalisetöötuse osakaal, palgatöötajad, jt. Tööturuteenuste osas koosneb aktiivsete tööturuteenuste valdkond erinevatest meetmetest-

palgatoetus, ettevõtluse alustamise toetus, töökoha kohandamine, tehnilise abivahendi andmine, tugiisikuga töötamine, avalik töö, tööalane koolitus, tööotsingu töötuba, karjääri nõustamine, töö praktika, psühholoogiline nõustamine, sotsiaalne rehabilitatsioon, tööklubi, mentorlus, proovitöö, sõltuvus nõustamine, individuaalne rakendamine, ettevõtlus koolitus jne. Rehabilitatsiooniteenuseks on nimetatud sotsiaalteenust, mille eesmärk on parandada puudega inimese iseseisvat toimetulekut, suurendada ühiskonda kaasatust ja soodustada töötamist või tööle asumist.

Tööturutoetuste ja teenuste seaduse (2005) järgi iseloomustatakse töötajate osatähtsust tööealises rahvastikus mõistega tööhõive määr.

Statistikaameti (2014) järgi oli Eestis töö hõivemäär 2012-2013.a. 73,3% (20-64.a. vanuses tööealisest elanikkonnast).

Marksoo (läbi Eurostat 2014) järgi jälgitakse noorte hõives ka niinimetatud NEET noori (*Not in Employment, Education and Training*), ehk neid, kes ei õpi ega tööta. NEET-i määr ulatus Euroopa Liidu riikides 2013. aastal 13%-ni (Eestis 11,3%).

Marksoo (2013:6) on välja toonud, et Eestis on tööhõive kasvanud ja töötus alanenud juba kolmandat aastat järjest, olenemata sellest, et majanduskasv pidurdus juba 2013. aastal. Autor on leidnud, et Eesti on Euroopa Liidu riikide võrdluses tööturгу iseloomustavate näitajate poolest heal positsioonil. Ta toob välja, et olenemata positiivsetest arengutest ületab registreeritud töötute arv endiselt oluliselt kriisieelset taset.

Töötust kirjeldatakse statistikas erinevate tunnuste lõikes: vanuse, soo, elukoha, hariduse, tervise jne. läbi. Vaadates näiteks pikaajalist töötust soolis-vanuselises struktuuris, on Eestis meeste pikaajaliste töötuse näit olnud pidevalt kõrgem kui naistel. Näiteks 2010.a. moodustas meeste pikaajaliste töötute näit 65% ning heitunutest 69%. Vanuselises jaotuses on pooled pikaajalistest töötutest vanuses 25-49 aastat (Marksoo, 2010).

Marksoo (2010) järgi vaadatakse töötuse puhul ka andmeid, mis näitavad töötajate osatähtsust tööealises rahvastikus ehk tööhõive määra..Autori järgi on töötuse kestuse mõõtmisel kasutusel kolm erinevat mõistet –pikaajalise töötuse määr, pikaajalise töötute osatähtsus tööjõus, pikaajalise töötuse osakaal ja pikaajaliselt töötute osatähtsus töötute hulgas.

Eesti tööturgu puudutab Töötuskindlustuse seadus ja Eesti Tööturuteenuste ja -toetuste seadus. Sotsiaalkaitse valdkonnas on Eesti Sotsiaalministeeriumil (edaspidi SM) viis strateegilist eesmärki:

1. Tagada inimeste majanduslik toimetulek ja hea töö
2. Tagada inimeste sotsiaalne toimetulek ja areng
3. Toetada laste ja perede heaolu
4. Edendada inimeste vahelist hoolimist, võrdseid võimalusi ja soolist võrdsuslikkust
5. Tagada inimeste pikk ja kvaliteetne elu (SM,2015).

Eesti Tööturu teenuste ja toetuste seaduse üks eesmärgi on tagada võimalikult kõrge tööhõive ja teine olulisem eesmärk on ennetada pikaajalist töötust.

Töötuid puudutab ka Kohalike omavalitsuste korralduse seadus (edaspidi KOKS) , mis määratleb vallas või linnas sotsiaalabi ja sotsiaalteenuste korraldamise, vanurite hoolekande ja noorsootöö ning on pädev osutama vajajale teenuseid ja toetusi igapäevaeluga toimetuleku raskuste puhul (KOKS,1993) .

Töötus on Euroopa Liidu paljudes riikides pikaajaline probleem ja sellega seoses on Euroopa Liidu majandusstrateegia prioriteetideks vaesuse ennetamine ja võitlus sotsiaalse tõrjutusega. Hariduse valdkonnas on majandusstrateegia prioriteetideks täiendkoolitus ja hariduse omandamine ning uute toodete ja teenuste loomine teadusuuringute (Euroopa Komisjon, 2012).

Kaugemas, 2020. aasta perspektiivis, on Euroopa Komisjoni majandusstrateegia seadnud haridusvaldkonnas eesmärgiks julgustada inimesi õppima ja oskusi täiendama, teadusuuringutes looma uusi tooteid ja teenuseid, mis aitavad kaasa uute töökohtade loomisele ja digitaalvaldkonna kaasamisele. Tasanditena on eesmärgiks 2020.aastaks tõsta 20-64 aastaste meeste ja naiste tööhõive määr 75% ni, mis saavutatakse töö pakkumisega võimalikult suuremale hulgale inimestele, vähendatakse koolidest väljalangemise määra alla 10% ja tõuseb kolmanda taseme hariduse omandanute arv 30-34 aastaste seas (Euroopa Komisjon, 2012).

1.2 Asendussissetulekud ja aktiveerimisteenused pikaajalistele töötutele – seadusest tulenevad õigused ja kohustused sotsiaalteenuste osutamiseks

Pikemaajalist töötust võib iseloomustada kui kriisiperioodi, kuna inimesel tekivad sissetulekute puudumisel sotsiaal-majanduslikud raskused ja olulised piirangud igapäevasel toimetulekul.

Sotsiaalkaitse valdkonnas on Eesti ühiskonnal Sotsiaalministeeriumi (2015) määratluse järgi täita viis strateegilist eesmärki- tagada inimeste majanduslik toimetulek ja hea töö, tagada inimeste sotsiaalne toimetulek ja areng, toetada laste ja perede heaolu, edendada inimeste vahelist hoolimist, võrdseid võimalusi ja soolist võrdõiguslikkust ning tagada inimeste pikk ja kvaliteetne elu.

Töötute sotsiaalkaitset pakub kaks erinevat seadust- Eestis tööturuteenuste ja -toetuste seadus ning Töötuskindlustuse seadus (järgnevalt TKindlS).

Tööhõiveprogramm 2014-2015 järgi on seaduse kas seaduse või programmi? üldeesmärgiks ennetada töötust ja lühendada töötuse kestust ning aidata tööle isikud, kelle töölesaamine on raskendatud pikaajalise töötuse, puude või pikaajalise tervisehäire või muude eriliste takistuste tõttu.

Programmi alameesmärgiks on: töö kaotamise ohus olevate isikute töötuse ennetamine ja töölt tööle liikumise toetamine, karjäärivalikute ja tööotsingute toetamine, tööandjate toetamine sobivate töötajate leidmisel ja töölerakendamisel, alustavate ettevõtjate jätkusuutlikkuse toetamine, tööd leida soovivate isikute kvalifikatsiooni tõstmine, töölesaamise takistuste kõrvaldamine ja töövalmiduse suurendamine. Sotsiaalmaksuseadus ja ravikindlustus seadus kindlustavad töötut ravikindlustusega. (Järgnevalt Sks ja Rks)

Tööturu toetuste ja -teenuste seadus (edaspidi Ttts) järgi on töötu isik, kes ei tööta, on töötuna arvele võetud Eesti Töötukassas ja otsib tööd. Kasutusel on ka väljend heitunu- isik, kes ei tööta, sooviks töötada, kuid on loobunud tööotsingutest. Motivatsioon tööd otsida puudub, kuna erinevatel põhjustel pole nad sobivat tööd leidnud ning tekib õpitud abituse sündroom- majanduslik toimetulek põhineb sotsiaaltoetustel, perekonna, sugulaste toel või mingil muul toetusel. Kui inimesel puudub tööga seotud sissetulek, siis makseraskuste puhul sõltub täiskasvanud, tööealise inimese igapäevane toimetulek oma valitsusest makstavast

toimetulekutoetusest. Heitunute kohta avaldatakse statistikat ülevaates mitteaktiivsed tööotsijad (tabel 1).

Tabel 1. Mitteaktiivsete tööotsijate (s.h. heitunute) arv Eestis

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mitteaktiivsete töösoovijate arv, tuhat															
Kokku	63.6	60.1	54.0	53.6	52.9	43.6	31.9	28.7	23.4	36.8	40.6	44.2	41.0	34.7	32.0
Õpingud	9.0	7.5	8.3	5.6	8.7	6.4	6.7	7.0	4.4	8.8	9.6	10.5	7.9	4.7	5.2
Haigus või vigastus	7.3	6.1	7.3	5.9	6.4	6.0	4.9	5.1	4.9	5.2	6.6	7.0	7.1	8.2	7.7
Hoolitsemine laste või teiste pereliikmete eest	6.7	6.0	5.2	4.4	4.2	4.0	4.7	2.6	2.4	4.3	4.0	3.9	5.1	4.8	3.4
Pensioniiga	17.4	13.0	10.5	14.0	11.0	9.8	5.8	5.0	4.5	8.6	10.9	11.1	11.3	9.2	7.1
Heitunud (kaotanud lootuse tööd leida)	21.0	23.9	19.9	20.1	19.7	15.0	7.5	7.4	5.4	8.6	8.6	9.8	7.2	6.1	6.0
Muud põhjused	2.4	3.5	2.8	3.5	3.0	2.4	2.4	1.7	1.9	1.3	0.9	1.8	2.2	1.8	2.6

Allikas: Statistikaamet

Tööhõiveprogrammiga 2014-2015 osutatakse töötule erinevaid tööturuteenuseid- karjääri info vahendamist, tööotsingu nõustamist, ettevõtluse toetamist, individuaalset tööle rakendamist, nõustamist töölesaamise takistuste kõrvaldamiseks, töövalmiduse toetamist ja kvalifikatsiooni saamise toetamist (Thp 2015).

Tööhõiveprogrammi eesmärgiks on ennetustöö töötuse probleemi vältimiseks ja võimaldada erinevaid vajalikke teenuseid, et töötü periood oleks võimalikult lühike. Isikutele, kelle tööle saamine on raskendatud terviseprobleemide, puude või pikaajalise töötuse tõttu, on ette nähtud laiendatud teenused.

1.3 Lähene misviisid pikaajalistele töötutele ühiskonnas- teemad Eestis ja teistes Euroopa riikides

Praxise varasemate uuringute, samuti 2011.a. rahvaloenduse andmed, näitavad, et tööealise inimeste igapäevaelus hakkama saamist mõjutab tervis, haridus ja elukeskkond.

Linnades ja linnalähivaldades on tavaliselt kergem tööd leida ja töötuks arveloleku perioodil osaleda koolitustel ja saada osa teistest teenustest, mis aitaksid kiiremini tööturule siseneda ja töötu staatusest väljuda.

Kuna tööotsimise protsess ei lõppe alati töölepinguga, on töötul võimalik/kohustuslik osaleda erinevatel tööturu teenustel, personaalsetel tööotsimisplaanides, tööharjutustes ja teistel vajalikel teenustel, et töötu seisundist lõpuks väljuda.

Töötuskindlustus hüvitist makstakse töötule 360 päeva. Töötuskindlustuse ja töetuabiraha ülessandeks on pakkuda kaitset lühiajalise töötuse korral, pikaajalise töötuse sotsiaalne kaitse koosneb mitmetest erinevatest toetustest ja teenustest, n.n. aktiivne tööturu poliitika. (Leetmaa, 2004:68)

Veldre ja Masso (2007) järgi on pikaajaliste, terviseprobleemidega töötute tööhõivesse tagasi toomine riigile aeganõudev ja kallis protsess. Probleemide paremaks lahenduseks on kavandatud uus Töövõimereform, mis muudaks erivajadustega inimeste tagasituleku tööhõivesse paindlikumaks ja edukamaks. Kavandatav uus, aktiivsust toetav töövõimetuskindlustuse süsteem eeldab, et töö rehabilitatsiooni protsessi vajavad paljud erivajadustega pikaajalised töötud. Edukas rehabilitatsiooniprotsess eeldab tervisekaoga inimestele õigeid teenuseid.

OESCD järgi on oluline tervisekao tekkimist ennetada, osutada terviseprobleemidega inimesele võimalikult kiiresti vajalikke teenuseid. Osalise töövõimega inimestele kehtivad samad aktiveerimisteenused, mis töötutele.

Riigikogu poolt vastu võetud uue Töövõimetoetuse seaduse (RT I, 13.12.2014, 1) järgi on seaduse eesmärgiks pikaajalise tervisekahjustuse tõttu vähenenud töövõimega inimeste töötamise ja töölesaamise toetamine. Sissetuleku tagamine ning töövõime hindamise süsteemiga tuvastatakse pikaajalise tervisekahjustuse (6 ja enam kuud) ulatus. Inimese

töövõime ulatus jaotub kolmeks- töövõime on olemas, osaline töövõime ja puuduv töövõime. Töövõime hindajaks on Töötukassa meditsiinalase ettevalmistusega spetsialist, vajadusel kaasates teisi erieksperte. Töövõime hinnatakse Töötukassa poolt maksimaalselt viieks aastaks, otsuse kinnitamise perioodiks on 30 päeva. Sotsiaalministeeriumi kavandatav uus Töövõimeseadus kujundab ümber senise rehabilitatsiooniteenuse korralduse nii tööturu kui sotsiaalvaldkonda hõlmavaks terviklikuks süsteemiks ning kaasajastab abivahendi teenuse korralduse sotsiaalvaldkonnas.

Praegu on Eestis töörehabilitatsiooni teenustel võimalik osaleda ainult tervisekaoga töötutel ja teenusele saadakse elukohajärgse Sotsiaalkindlustusameti suunamisel.

Uues, kavandatavas töövõimereformis on Töötukassa poolt osutatavateks teenusteks töörehabilitatsioon vs sotsiaalne rehabilitatsioon.

Sotsiaalministeeriumi Arengukava 2012-2015 järgi on töörehabilitatsioon turuteenus, mis on suunatud töötu tööle asumiseks või töö jätkamiseks, kus kasutatakse töötule vajalikke teenuseid.

Paljudes Euroopa riikides on rehabilitatsioon jagatud kaheks- ametialase kvalifikatsiooni tõstmine ehk *vocational rehabilitation* ja kutsealase kvalifikatsiooni tõstmine ehk *occupational rehabilitation*. Rehabilitatsioon võib seisneda lisaks abivahendite kasutamisele ka motivatsiooni-treeningutes.

Brenninkmeijer (2011:221-223, Bandura 1977 kaudu) järgi viidi näiteks Hollandis läbi koolitusprogramm pikaajalistele töötutele, kus tehti läbi lühikesed, intensiivsed rühmatreeningud, mida juhtis kaks kaasosalist. Tavaliselt koosnes rühm 12-20 inimesest ja harjutused hõlmasid erinevaid rollimänge- „Kuidas mõelda kui tööandja?“, „Kuidas töö jaoks taotluskirja kirjutada?“ jne. Koolitus toimus rangete protokollireeglite järgi. Koolituse teoreetiliseks aluseks oli käitumuslik teooria.

Bandura (1977) tööteooria enesetõhususe kohta ei ole põhiliselt suunatud oskuste saavutamisele, vaid enesekindluse tugevdamisele, enese tõhususele ja probleemide lahendamise oskustele. Õppeprotsess sisaldab grupi arutelusid, ajurünnakuid, rollimänge harjutusi ja muid tegevusi, kus inimesed võivad parandada oma tööotsimise oskusi ja teadmisi. Selle Hollandis läbiviidud mudeli põhjal olid rehabilitatsiooni koolitusel osalejad valmis toime tulema tagasilöökidega ja takistustega teel probleemilahendamise strateegiatel ja uute oskuste omandamisel. Kolmas osa programmis keskendus tagasilöökidega toime

tulemisega (näiteks- eitavad vastused tööintervjuudel), probleemide lahendamise ja uute oskuste omandamisega. Neid oskusi õpiti programmis kolmandana. Neljas osa programmist oli suunatud juhendajate austamisele ning hindamisele.

Eesti Sotsiaalministeeriumis kavandatav Töövõimereform toob mitmeid muutusi ka sotsiaalkindlustussüsteemis osutatavates rehabilitatsiooniteenustes. Tänaused teenused jätkuvad siiski veel senise plaani järgi.

Euroopalikus kontekstis kutsealase rehabilitatsiooni näiteks kirjeldame Fimland 'I (2014) abiga Norras osutatavat kutse-rehabilitatsiooni teenust (ingl.keeles *occupational rehabilitation*). Isik on 18-60.a.vanuses, olles vaimsete ja/või lihaskonna haigustega terviseprobleemidega 2-12 kuud, osaleb peale registreerimist riiklikus terviseametis rehabilitatsiooni teenuses, kus tal on vastavalt suunamisele võimalik osa võtta kahest erinevast käitumusliku teraapia töörehabilitatsiooni programmist: lühem programm kestab 3 ½ päeva või pikem 4 nädalat. Teenuses on oluline inimese somaatilise ja vaimse tervise, tervisega seotud elukvaliteeti, arusaamine tööst ja teenuse eeldab, et selle läbimisel naaseb töötav võimalikult säästlikult tööle. Ehk rehabilitatsioon ei lase terviseprobleemidel süveneda ja paranemiseks on osaletud vajalikul teraapial.

1.4. Viljandimaa rahvastik: tervisenäitajad, haridus – ja tööelu

Lõuna-Eestis paiknev Viljandimaa piirneb lõunast naaberriigi Lätiga ja Eesti poolt on naabriteks Pärnu-, Jõgeva-, Valga- ja Järva maakond. Viljandimaa on pindalalt Pärnumaa, Lääne-Virumaa ja Harjumaa järel kolmandal kohal Eestis.

Statistikaameti andmetel on maakonna pindala 3422 km², ja rahvaarv 1. jaanuari 2014.a. seisuga 45177 ja asustustihedus 13,6 elanikku km² kohta. (Stat,tabel RV022)

Kuna minu uurimistöö teema on Viljandimaa ja pikaajalised töötud, siis hea ülevaate annab maakonnast 2011.a. rahvaloendus.

Tiit ja Servinski (2015) järgi kuulub Viljandimaa Kagu-Eesti majanduspiirkonda, kus majandusnäitajad on Põhja- ja Lääne-Eestist üldiselt tagasihoidlikumad. 19. sajandil jõukana kirjeldatud maakond kuulub täna pigem vaesemate hulka ja autorid seostavad Viljandimaa

langust nõukogude aja algusega. Nimelt olevat repressioonid (küüditamised jms) siin olnud muu Eestiga võrreldes rängemad. Rahvaloenduse põhjal oli tööelistest elanikest Viljandimaal palgatöötajaid 41% ehk riigi keskmisest 5% võrra vähem.

2011.a. rahvaloenduse tulemusel leiti, et inimeste sotsiaalne seisund määrab ära nende elatusallikad või vastupidi- kui väiksemates valdades on palgatöötajaid veerand rahvastikust, siis ülejäänud elanikkonda iseloomustab toetussuhe- elatusallikateks on pensionid ja muu toetus.

Rahvaloenduse andmete põhjal on Viljandimaa elanike tervis riigi keskmistest näitajatest halvem. Viljandimaa elanikest on igapäevaelu tervise tõttu piiratud 34%-l, mis ületab 6% võrra Eesti keskmist taset ja lisaks on Viljandimaal oluliste piirangutega inimeste hulk suurem- 16 % (kogu Eestis oli näitaja 14%).

Maakonna elanike suhteliselt kõrgem vanus võrrelduna Eesti keskmisega ja elanike keskmisest halvemad tervise näitajad mõjutavad inimeste igapäevast hakkama saamist ja sellest tulenevalt on ka probleeme tööturul konkurentsivõimelisena püsida. Haldusüksusena on paremas olukorras Viljandi linn ja selle lähiümbruse vald. Viljandis on elanike asustus kõige tihedam ja töötus oluliselt väiksem. Kõige kõrgema vanusega elanikkond oli loenduse järgi Abja vallas, Kolga-Jaanis, Halliste vallas ja Lätiga piirnevas Mõisaküla linnas. Töö ja töötusega on ka seotud tervisevaldkond ja Viljandimaa Terviseprofiil Terviseedenduse Tegevuskava 2014-, (edaspidi VTAK) järgi on elanikkonna peamised probleemvaldkonnad maakonnas- vähenev rahvastik, väljaränne ja negatiivne iive. Noorte, 23-35 aastaste naiste vähenemine maakonnas on vähendanud ka sündide arvu.

Viljandimaa naiste suremus südame-veresoonkonnahaigustesse on langeva trendiga, samas meeste suremusnäitajad on tõusva trendiga. Sotsiaalse sidususe ja võrdsete võimaluste kohapealt on arengukava järgi raskendatud toimetulek väiksema sissetulekuga peredele- üksikemad, madalapalgalisel spetsialistid, tugipered, omastehooldajad, eakad, ääremaal elavad inimesed. Neile tugivõrgustike loomine ja rakendumine on maakonna Tervise arengukava järgi prioriteediks.

Psühhosotsiaalse või füüsilise tervisekeskkonna (turvalisuse) loomisega tegelevad Viljandis mitmed institutsioonid- haigla, maanteeamet, pääste- ja politseijaoskond, perearstikeskused, spordiklubid ja -liit, külakeskused, noortekeskused, raamatukogud jne. Tervise arengukava järgi on tervishoiu- ja nõustamisteenused maakonnas valdavalt olemas, aga on liiga vähe

infot selle kohta, kus ja kuidas teenust saada -teenus on tarbija jaoks kallis ja/või kaugel. Kuid teenusepakkujatel puudub ühine infoportaal ja elektroonne info ei jõua seetõttu sihtgrupini.

Tiit ja Servinski (2015) järgi on Viljandimaa majandusnäitajatelt tagasihoidlikumate majandusnäitajatega kui Põhja – ja Lääne-Eesti.

Viimase viie aasta Statistikaameti statistika järgi on tööga hõivatute hulk vähenud ja mitteaktiivsete hulk jäänud enam vähem samaks- vaadelduna 2010-2014 perioodil:

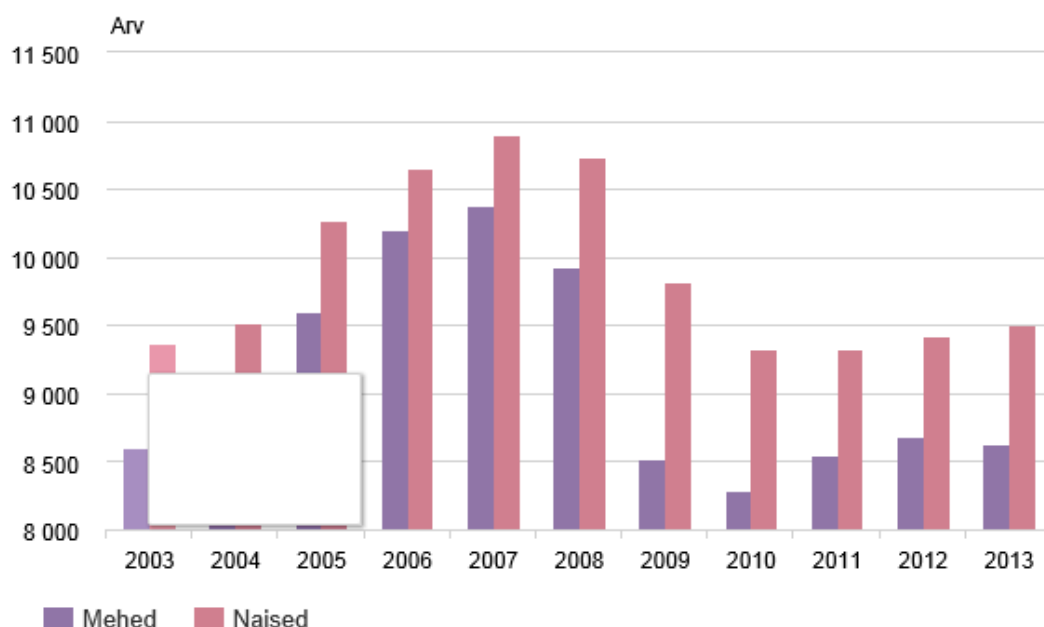
Tabel 2. Viljandimaa tööturg 2010-2014 (allikas Statistikaamet)

	2010	2011	2012	2013	2014
15-74-aastased hõiveseisundi järgi					
Tööjõud, tuhat	24,5	24,9	23,7	21,2	21,5
hõivatud, tuhat	21,6	22,6	22,0	20,0	20,6
töötud, tuhat	2,9	2,3	1,7	1,2	0,9
Mitteaktiivsed, tuhat	13,8	12,6	13,0	15,0	14,1
Tööealised kokku, tuhat	38,2	37,5	36,7	36,2	35,6
Tööjõus osalemise määr, %	64,0	66,4	64,5	58,6	60,3
Tööhõive määr, %	56,5	60,3	59,9	55,3	57,8
Töötuse määr, %	11,8	9,1	7,1	5,7	4,2
Registreeritud töötud	2252	1613	1174	1032	819

Sooliselt on Viljandi maakonnas 2003-2013 aastal naiste hulgas brutotulu saajaid rohkem kui meeste hulgas (joonis 1) :

Joonis1

Brutotulu saajad Viljandi maakonnas soo järgi, 2003–2013

Allikas: Statistikaamet

Erivajadustega ehk riskirühma on tööeluga seoses kantud 7 alarühma kuuluvad isikud: noored 16-24 vanusega, 55 ja vanemad, endised vangid, hooldajad, pikaajalised töötud, eesti keele mitteoskajad ja puudega inimesed.

Viljandimaal oli näiteks 2014.a. Töötukassas arvel kokku 442 riskirühma kuulunud töötut:

- 16-24.a. vanuseid töötuid 149
- Vanuses 55 ja vanem 140
- Vanglast vabanenuid 10
- Hooldajad 1
- Pikaajalisi töötuid 175
- Eesti keele mitteoskaja 21
- Puudega 106

Tööturu statistika järgi oli pikaajaliste töötute näit 2014.a. IV kvartalis riskirühma kuuluvas nimistus kõige kõrgem- tegu on kõige suurema grupiga. Samuti moodustas riskirühma kuuluvate grupp eelmise aasta viimases kvartalis kõikide Eesti maakondade kokkuvõttes kõige kõrgema arvu- 8758 pikajalist töötut. Puudega töötute arv Viljandis oli 167 (Töötukassa statistika tabelid 2014 .a. IV kvartalis, lisas).

Maakonna arengukava (2014) järgi on Viljandimaa prioriteetideks –elukeskkond, ettevõtlus, tervis, haridus ja elukestev õpe. Samas on sotsiaalvaldkonda kujundav eesmärk tagasihoidlikum. Maakonna arengukavas on elluseadmiseks/ eesmärgiks/ tegevuskavaks sotsiaalvaldkonnas lähiaastate oluliste suundumuste ja prioriteetide väljaselgitamine ning kokkulepete saavutamine erinevate osapoolte vahel. Sisuliselt tähendab see prioriteetide puudumist. Maakonna arengukava koostades on lähtutud kogu Eestit puudutavatest üldistest arengukavadest- sotsiaalvaldkonda puudutavast „Rahvastiku tervise arengukavast 2009–2020” ja „Elukestva õppe strateegiast 2020” .

Seoses töötuse ja tööga on oluliseks probleemiks hariduse korraldus, tase ja areng. Viljandi maakonnas on kaks kutseharidust andvat asutust, kolmkümmend üldharidust kooli, üks Täiskasvanute Gümnaasium, Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia ja 36 koolieelset lasteasutust (STAT, 2015). Viljandi vallas asuv Vana-Võidu Viljandi Kutseõppekeskus on Töötukassa partner ja tegeleb ka täiskasvanute koolitamisega.

Maakonnas on tööealine 15-74 aastane elanikkond valdavalt teise astme haridusega:

Tabel 4:

15–74-aastaste tööjõu haridustase Viljandi maakonnas, 2010–2014 (protsenti)

	2010	2011	2012	2013	2014
Esimese taseme haridus või madalam	31,6	27,6	26,0	24,9	23,7
Teise taseme haridus, teise taseme järgne ja kolmanda taseme eelne haridus	47,5	52,3	54,2	55,3	56,9
Kolmanda taseme haridus	20,9	20,1	19,8	19,8	19,4

Oluliseks asutuseks erivajadusega inimeste jaoks on Viljandis juba kümme aastat tegutsev MTÜ Töötoad. Asutus on Töötukassa Viljandimaa osakonna partner ja pakub 50-le tervisliku erivajadusega kliendile Sotsiaalkindlustusameti suunamiskirjaga toetatud töötamise teenust koos eluks vajalike sotsiaalsete oskuste omandamisega. Asutus tegutseb hoones, mis on klientide osalusel restaureeritud ja kahel korrusel olevad ruumid kohandatud töötamiseks – naistele tekstiilitöö erialal ja meestele puidutöö ja ettevõtetele allhankena pisi-detailide kokkupanek.

Seisuga 2015 mai oli teenusel kolmandik kliente registreeritud Viljandimaalt, ülejäänud teistest Eestimaa valdadest ja linnadest.

2. Probleemi püstitus: uurimiseesmärk ja -küsimused

Teaduskirjanduse järgi on uurimisküsimuste sõnastamise ja uurimiseesmärgi analüüsi aluseks probleemi seadistamine. Uurimisprobleemi staatuse ja funktsioonide suhtes on teadusmetodoloogilised allikad ühesel arvamusel. McDaniel (1998:26 viidatud Õunapuu, 2014) järgi on uurimisprobleem kõige kriitilisem uurimisprotsessi osa, mille õige kindlaksmääramine kindlustab kogu uurimistöö juhtimise ja suuna.

Töö teoreetilises osas on toodud ülevaade Eestis toimivast tööturupoliitikast töötutele, mõistetest ja näitajatest seoses töövaldkonnaga, Euroopa Liidus seatud eesmärkidest ja prioriteetidest seoses vaesuse ja tõrjutusega, mis töötusega kaasneb ning euroopalikest lähenemistest töötutele mõeldud koolitustest ja tööteraapia variantidest.

Seoses pikaajaliste töötutega peavad teadlased oluliseks töötute tööturu jaoks aktiivsena hoidmist: tööharjumuste säilitamist erinevate tööharjutuste ja teenuste abiga. Kuna maapiirkondades on oluline ka KOV osalus nende teenuste korraldamisel, siis töö eesmärgiks on leida vastused järgmistele küsimustele:

- Kas pikaajaline töötust on KOV-de sotsiaaltöö probleemide hierarhias kõrgel või madalal positsioonil, kas töötus kui probleem ja selle lahendamiseks kohalike omavalitsuste kulutatav ressurss on omavahel tasakaalus, kas kohalike vahendite nappuse korral tehakse pingutusi välisvahendite (*2014-2020 Euroopa Struktuurfondide toetused*) hankimiseks?
- Milline on Töötukassa aktiveerimisteenuste- (nõustamised, toimetulekukoolitus, töötoad) kättesaadavus, kas tööalase rehabilitatsiooni (tööharjutus jms) pakkumine vastab väljakujunenud olukorrale (teenuste olemasolu), milline on rehabilitatsiooni korraldus (töö sihtgrupiga koha peal valdades, töötute kodukohas jne) ning kui aktiivne on osalus rehabilitatsioonis?

2.1 Metodoloogia

Uurimistöö eesmärgiks oli saada ülevaade töötute riskirühma kuuluvate pikaajalistele töötutele mõeldud toetustest ja aktiveerimisteenustest töötuse perioodil Viljandimaa piirkonna näitel.

Ülesande lahendamiseks kasutasin kvalitatiivset uurimismeetodit ja teemaanalüüsi. Kvalitatiivses uuringutes, kus tegeletakse inimeste isikliku ja sotsiaalsete kogemuse uurimise, kirjeldamise ja tõlgendamise, püütakse mõista pigem väikese arvu osalejate maailmavaadet kui kontrollida mingi eelnevalt püstitatud hüpoteesi paikapidavust suure valimi kaudu (Laherand, 2008).

2.2 Valim ja andmete kogumine

Valimi moodustamisel lähtusin asjaolust, et uuritav sihtgrupp on seotud Töötukassa Viljandima osakonnaga ja teiseks tegelevad töötute sotsiaal-majandusliku toimetulekuga kohalikud omavalitsused. Intervjuueerimiseks sain kokkuleppe 4 omavalitsuse sotsiaaltöötajaga ja Töötukassa Viljandimaa osakonna esindajaga. Kuigi puudega inimesed on formaalselt eraldi riskirühm, külastasin ka MTÜ Töötoad, kus Viljandis on toetatud töötamise teenusel psüühilise erivajadusega kliendid. Asutuse juhataja M. Tuuksami sõnul satub neile teenusele tihti inimesi avatud tööturult, kelle tervislik seisund enam avatud tööturul töötada ei võimalda.

Andmete kogumiseks kavandasin intervjuu 4 omavalitsusega, nendest 1 keeldus. Kohtumise alguses oli tervituses tunda teatud reserveeritust ja ühel juhul alustasin intervjuueerimist hoopis küsimustiku lõpust, küsides Euroopa Sotsiaalfondi 2014-2020 kasutamisploandidest. Nagu hiljem selgus, oli see hea intervjuu alguses pinge maandamiseks. Intervjuudes kasutasin dokumenteerimislehti.

Teostasin intervjuu 2 maapiirkonna omavalitsuse- ja 1 linna omavalitsuse sotsiaaltöötajaga, andmed lindistasin ja transkribeerisin. Töötukassaga intervjuuks esitasin küsimused meili teel ja intervjuu ajal vastasin märgiliselt ja vahetult peale intervjuud täiendasin infot märkustena. Uurimistöö ajal pidasin päevikut, mida, kunas ja kuidas teha. Ühe intervjuueeritava puhul kaldus minu poolt valitud teema tegelikult rohkem eakate probleemidele, mis on sotsiaaltöötaja jaoks reaalsed igapäeva probleemid: eakate transport arsti juurde, haiglasse ja tagasi transport ning eakate olmeprobleemid seoses kehvade elamistingimustega.

Intervjuueeritavatega kohtudes tutvustasin ennast ja uurimustööd mida teen, kuid siiski oli esmane tunne, et minusse suhtutakse teatud valvsusega kui „kontrollijasse”. Tegelik aeg intervjuueerimiseks kulus pikemaks kui planeerisin.

Kahel juhul kasutasin välimärkmeid: tegin intervjuueeritavaga lühimärkmed ja siis laiendatud märkmed, andmed märkmete võimalikust tõlgendamisest, lisaks uurimispäevikusse märkmed mõtetest vahetult peale intervjuud.

3. Tulemused

Kuna oma töös vaatlesin pikaajaliste töötute probleemi, siis oli eesmärgiks teada saada, milliseid teenuseid omavalitsustes kasutatakse pikaajaliste töötute aktiveerimiseks ja kas kohaliku omavalitsuse hierarhias on kasutusel meetmeid töötute aktiveerimiseks. Lisaks uurisin kuidas iseloomustab sihtgruppi Töötukassa, kus töötud saavad põhilisi teenuseid, et hõivesse saada.

Uurimistöö peamiseks küsimuseks olid teenused pikaajalistele töötutele, tuli töö käigus välja ka teisi piirkondadele iseloomulikke probleeme -näiteks maapiirkondades ühistranspordi puudumine kõikidest küladest, teenindusettevõtete puudumine, tervisega seotud teenindusettevõtete koondumine põhiliselt Viljandisse jt.

Uurimisprobleemi lahenduseks teostasintervjuud pikaajalisi töötuid teenindavas

Töötukassa Viljandimaa osakonnas, kolmes maapiirkonnas ja ühes väikelinna omavalitsuses. Oma töös kasutasin analüüsiks ka vaatluse tulemusi aines Osaluspraktika, kus osalesin kahe kuu jooksul ühe väikelinna Päevakeskuse töös (osas 3.3 Arutelu ja järeldused).

3.1 Sotsiaaltöötajate kirjeldused pikaajalistele töötutele osutatud aktiveerimisteenustest

Töö käigus selgus, et kui Töötukassa definitsiooni järgi on pikaajalise töötute registreeritud kindlate kriteeriumite järgi (12 kuud töötut ja ei õpi päevases õppevormis), siis KOV sotsiaaltöötajad peavad töötuteks ka neid, kes ei tööta ja ei oma ka puuet, ehk siis heitunud. Samas tuli välja, et aktiveerivatest tegevustest/teenustest KOV-s pikaajalistele töötutele hakkasid koolitustest ja kursustest rääkima 2 sotsiaaltöötajat, teiste puhul oli rohkem probleemiks transport, et töötud tööle saaksid ja vabade töökohtade olemasolu ettevõtetes:

“/.../ega meil siin polegi enam suurt jäänud, bussiühendust järjest vähendatakse ja kuidagi ei saa ju liikuma /.../“ (Sotsiaaltöötaja nr 2)

Üldistest aktiveerimistegevustest töötutele nimetati kaks korda aastas läbiviidud Tervisepäeva, kus ühes KOV –s oli sotsiaaltöötaja sõnul väga aktiivne osavõtt:

“/.../ me proovime nii erinevate asjadega inimesi välja saada- näiteks Tervisepäevale kutsusime Tallinna botaanikaaiast inimese kõnelema taimedest: kuidas saab erinevaid salateid teha ja tervise eest hoolt kanda. Meil siin kõigil on peaaegu aiamaad ja inimesed on huvitatud sellistest loengutest. Siis käis veel füsioterapeut ka /.../ Vallamajas oli kohapeal eelnev registreerimine ja selle järgi oli osavõtjaid üle saja.” (Sotsiaaltöötaja nr.3)

Tervisepäev on kavandatud Viljandimaa Arenduskoja initsiatiivil ja toimub aastas kaks korda. Arengukava järgi on ääremaal elavate inimeste sidumine tugivõrgustikega prioriteediks ja sellised ühisüritused toovad inimesed kogukonnas üksteisele ligemale. Väikelinna sotsiaaltöötaja sõnul on pikaajaliste töötute nägemus seoses tööturuga seotud pakutud töökohtade väikese valikuga ja maakondade keskustesse pika vahemaaga: Viljandisse on üle 40 km ja Pärnusse 60 km:

“kes elavad oma majas, neil ei tasu enam sõit tööle linna äragi - kell 8 peab kohal olema ja koju jõuad hilja õhtul- siis veel on kütta vaja ja... Kuigi – meil käib inimesi ka Pärnus tööle” (Sotsiaaltöötaja nr.3)

Kõikides küsitletud KOV–s oli inimese taotletud toimetuleku toetus sidumata tööharjutuste või avaliku tööga valla heaks: Töötukassas registreerimine töötuks oli soovitatav ja sotsiaaltöötajate sõnul seda ka tehakse.

Kolmest ühes kohalikus omavalitsuses oli sotsiaaltöötaja kavandanud 5 inimesega minna Viljandi Täiskasvanute Gümnaasiumi tutvumispäevale, kus tutvutakse kooliga:

“/.../üks inimene tahab meil juuksuriks, kuid selleks on keskharidust vaja. /.../ ja seal on e-õpe, see on meie inimestele hea, sest elame kaugel Viljandist. Eks näib, kuidas sügisel on”/.../ (Sotsiaaltöötaja number 3)

Intervjuude käigus nimetati vallaettevõtteid, kes pikaajalisi töötuid on tööle võtnud. Näiteks nimetati mõnda suuremat ettevõtet piirkonnas, kes vajab hooajatöölisi suveperioodiks:

“/.../meil saab siin kevadest sügiseni, nii aprillist oktoobrini tööd turbatööstuses. Kuid seda ainult tugevad ja terved mehed. Paremad töötajad jäetakse mõnikord ka talveks teenistusse.”/.../ (Sotsiaaltöötaja number 2)

Sotsiaaltöötaja, kes mainis sotsiaalseks probleemiks ka kehvasid olmetingimusi, mainis, et see on juba pikemaajaline probleem, nii eakatele kui töötutele, kuna väikese sissetulekuga inimestel puudub elukohas vesi ja kanalisatsioon ning avalik saun asub naabervallas. Valla keskuses, alevikus on küll hooldekodu, kuid seal on pesemisvõimalused ainult omadele klientidele:

“/.../ küll oleks vaja Päevakeskust, näiteks koos pesuruumiga- mul on siin paar mehikest - nad tulevad mulle ukse peale vastu, nii kui nukitsamehed - tahmased ja mustad...aga pole ju pesta kuskil” /.../ (Sotsiaaltöötaja 1) .

Uuringu käigus tuli välja, et pikaajalised töötud on sotsiaaltöötaja jaoks raske sihtrühm ja ning nende töötusperiood kestab mõnel juhul väga kaua, kasutatakse ka psühholoogi teenust:

“/.../meil siin sai just üks tööle, üle 10 aasta oli töötu, meesterahvas” /.../
(Sotsiaaltöötaja 4).

Päevakeskuse või sotsiaalmaja vajadus maakohtades on sotsiaaltöötajatel põhjendatud seetõttu, et sageli on töötute puhul makseraskustesse sattumisel nende elukohas ka elekter välja lülitatud ja sotsiaalkeskus pakuks tekkinud probleemidele lühiajalist leevendust.

Samas oli intervjuudes tunda, et peale sotsiaaltöötaja on teiste vallaametnike prioriteediks rohkem kultuurilise tähendusega keskuste restaureerimine, mis tõstaks valla mainet.

Kuna intervjuust ei tulnud välja, et vallavolikogu jaoks oleks prioriteediks olnud sotsiaalkeskusele ruumide eraldamine, oli renoveeritavas hoones sotsiaalteenusteks ruumide saamine sotsiaaltöötaja nägemusel üheks sotsiaalsete probleemide lahenduse võimaluseks:

“/.../ ma nii loodan, et endisesse koolimajja saan ka oma ruumid, ehk siis kas või tagantuksest, maja tagant sissepääsuga, kus oleks pesuruum ja sotsiaalkeskus meie inimestele”/.../
(Sotsiaaltöötaja 1)

Vastavalt vajadusele makstakse pikaajalistele töötutele, heitunutele j.t. toimetulekutoetusi ja teisi toetusi. Sotsiaaltöötajate arvates on lähenevaks sotsiaalseks probleemiks ühistranspordi mahavõtmise plaan hõreasustusega küladest koolivaheaegadeks:

“/.../ma ei tea ,mis siis teha - mul on siin noor ema, laps on kolme aastane ja tahab tööle minna, aga kui valla buss maha võetakse, siis on alevikku 4km” /.../

(Sotsiaaltöötaja 1)

Intervjuudes sotsiaaltöötajatega ei selgunud, et oleks kasutatud lisaressursse Euroopa Struktuurfondist, kuigi üks sotsiaaltöötaja kirjutas fondi kodulehe aadressi üles ja oli asjast huvitatud.

Ühes uuritavas, Viljandist kõige kaugemal asuvas ja statistika järgi kõige eakama elanikkonnaga omavalitsuses, oli sotsiaaltöötaja orienteerunud töötuse probleemilt koolitustele ja elukestva õppe suunale- meenutas talvel inimestega kohtumist ja plaane kevadel koolitustega tutvuma minna- käis töötutega ka Töötukassas ja koolitustega tutvumas ja kinnitas:

“/.../meil on väga ühte hoidev kogukond”/.../ (Sotsiaaltöötaja 3)

Vaadeldud omavalitsusel oli oma kodulehel loetletud sotsiaal- ja tervishoiu valdkonnas vallas makstavate sotsiaaltoetuste nimekiri, kus pikaajalisi töötuid puudutas pere- ja lastetoetus ning ülevalpidamise toetus. Tööturuga seoses oli kodulehel uudiste rubriigis naabervallas oleva Töötukassa Viljandimaa osakonna harukontori lahtioleku ajad kord nädalas ja teenuste loetelu.

3.2 Töötukassa Viljandi osakonna teenused pikaajalistele töötutele koostöös mittetulundusühingute ja kohalike omavalitsustega

Uuringu käigus tuli välja, et kohalike omavalitsuste jaoks on pikaajaline töötus probleem, kuid põhilised teenused saab pikaajaline töötu ikkagi Töötukassast. Kohapeal valdades ei rakendatud pikaajalisi töötuid avalikule tööle ja toimetulekutoetus ei olnud KOV seadusega seotud avaliku töö või tööharjutusega.

Leiti, et aktiveerimisteenused on (eriti äärealades) keerulised seoses ühistranspordi kehvaga korraldusega. Sotsiaaltöötajad nimetasid, et Töötukassas arvelevõtt on töötule soovituslik.

Intervjuus Viljandimaa Töötukassaga tutvustasin ma oma uurimustöö eesmärgi ja esitasin eelnevalt viis küsimust e-kirjana.

Küsimusele „Kuidas eristuvad teenused pikaajaliste töötute sihtrühmale teistest Töötukassas pakutavatest teenustest”, parandati minu küsimuses „pakutakse” sõnaga „vajadused” ja iseloomustavalt kirjeldati:

/.../ juba ainult kolm kuud töötanud inimene.../... on .../.../

(Tk ametnik)

Nimetati, et otseselt ei tee asutus vahet pikaajaliste töötute ja töötute vahel, kuid olenevalt juhtumist ja olukorrast järgnevad teenused üksteisele ja kokku on võimalik üle 50 teenuse osutada (v.t.loetelu töö esimeses osas) kuid inimese madal enesehinnang ja motivatsiooni puudumine on sissetulekute vähenemisest tekkinud sotsiaalsetest probleemidest- vaesusest ja tõrjutusest, märgatav. Pikaajaliste töötutele teenuste osutamine on pikk protsess ja inimesel on mitmed erinevad põhjused, miks tööta olek on veninud pikale ning töösaamine ehk lepingu vormistamisele jõudmine on seotud erinevate probleemide või takistustega:

/.../ me nimetame neid „agadeks”/.../ (Tk ametnik)

Koostööst kohalike omavalitsustega, seoses inimese elukoha järgses vallas toimuvatest aktiveerimisteenustest, nimetati Töötukassas kolme naabervalla töötutele osutatud tööharjutust maakonna lõunapiirkonnas asuvas ettevõttes.

Küsimuse kohta äärealade omavalitsustes korraldatavatest teistest aktiveerimisteenustest on poliitika pigem Viljandi-keskne:

“/.../töö on nagunii Viljandis”/.../ (Tk ametnik)

Töötukassa ja tööturu teenuseid osutavate mittetulundusühingute koostööst nimetati Viljandi linnas asuvat MTÜ Töötoad, kes osutab toetatud töötamise teenust nii Viljandi maakonnast kui ka teistest maakondadest psühhiaatriliste erivajadustega inimestele. Asutus tegutseb Viljandis kümnendat aastat. Teenusele registreeritakse kliendi elukohajärgses Sotsiaal-kindlustusametis. Asutus tegutseb Viljandis kümnendat aastat ja mõeldud kuni 50 erivajadusega kliendile.

Selle aasta kevadest on avatud kolmapäeviti uus Tööinspektsiooni nõustamisbüroo Karksi-Nuias, kus saavad nõustamist kaks korda kuus ettevõtjad ja kaks päeva kuus töötud, mis aitab maakonna äärepiirkonnas paiknevatele töötutele rehabilitatsiooniteenuste osutamisega.

3.3. Arutelu ja järeldused: hinnang tegevustele ja arengukohtadele

Intervjuus KOV-e sotsiaaltöötajatega ilmnes, et peamisteks teenusteks on uuritud piirkonnas pikaajaliste töötute suhtlemisel KOV–ga- toimetulekutoetuse vormistamine ja teistest teenustest psühholoogilisele nõustamisele suunamine.

Kolmest KOV-s ühes, mis asus Töötukassa Viljandi osakonna keskusest kaugemal kui 40 km, käis sotsiaaltöötaja koolide- ja täiendkoolituste tutvustuspäevadel töötutele saatjaks kaasas.

Sotsiaalse tõrjutuse vältimiseks on valdades põhilisteks kogukondlikeks tegevusteks koostöös Viljandi Arenduskojaga korraldatavad Tervispäevad ja mõnedes valdades päevakeskustes korraldatavad loengud ja töötoad ning käsitöö- ja võimlemiseringid eakamatele. Samas ei ole MTÜ-des korraldatavad ringid ja tegevused pikaajalistele töötutele taskukohased, kuna enamustes on osavõtt tasuline. Siin oleks arengukoht euroopalikus kontekstis, kus omavalitsus rahastab ettevõtja projekti jõusaali või kunstiringi tööks ja teenus on avalik, kasutajatele osavõtumaksuta. Kaasaegselt renoveeritud avalikuks kasutuseks mõeldud päevakeskused ja külamajad oleks mõeldavad kohaks, kus saaks kohalikud omavalitsused koostöös Töötukassaga osutada näiteks sotsiaalset rehabilitatsiooni pikaajalistele töötutele, et neid hoida pikaajalisel tööotsimise perioodil kodukoha läheduses aktiivsena.

Näiteks Hollandi mudeli järgi (eespool kirjanduses) oli rehabilitatsiooni protsessis edukas kasutada Bandura enesetõhususe teooriat, kus koolituse eesmärgiks ei olnud mitte kindlate oskuste ja töövõtete omandamine, vaid hakkama saamine tööotsimisprotsessis esinevate probleemidega –leppimine tööintervjuude negatiivsete vastustega, iseenda nägemine tööandja vaatenurgast, olukordadest rollimängude teostamine jne. Mudelis kasutati ühel rehabilitatsioonigrupil nn *skvautcher* (ing.k.) pileteid, kus teenuse piletikomplektis oli kirjas kogu rehabilitatsiooni teenuste maksumus ja kirjeldus, mida klient näeb ja saab kasutada mitte rahana vaid teenusena.

Skvautcher –pileteid kasutatakse Hollandis ka kroonilistele haigetele mõeldud rehabilitatsioonis ja sellistes vajalikes teenustes mida teised regulatsioonid ei võimalda- näiteks juhilubade taotlusel.

Minu töö eesmärgiks oli välja selgitada, kas pikaajalist töötust saab KOV –s pidada probleemiks ja kui aktiivselt kasutatakse selleks Euroopa Struktuurfonde. Paraku neid lisaressursse ei olnud siiani kasutatud.

Neljas KOV-s, mida vaatlesin, kasutasid Viljandi maavalitsuse Arenduskoja poolt korraldatud ühist Tervisepäeva projekti kohalike inimeste aktiveerimiseks kõik vaadeldud vallad, kuid need ei olnud suunatud otseselt pikaajalistele töötutele.

Kohapeal KOV-s toimuvad keskmiselt 2-3 korda aastas Töötukassaga koostöös tööharjutused, kus minu poolt vaadeldud neljast vallast osales mõlematest 3 inimest. Tööharjutused toimusid töötute elukohajärgsetes piirkondades.

Sotsiaaltöötajate sõnul on põhiliseks probleemiks inimeste aktiveerimisel motivatsiooni puudumine. Hajaasustusega piirkondades oli iseloomulikuks pesemisvõimaluste puudumine ja halb transpordi olemasolu, ning selle puudumine koolivaheaegadel. Samas toodi välja hooajalised töövõimalused hajaasustusega piirkondades, mis pakkusid heade töötulemustega tööliste tööd ka pärast suvehooaja lõppu.

Viljandi maakonnas pakub töörehabilitatsiooni 50 kliendile Viljandis asuv MTÜ Töötoad ja teenus on mõeldud klientidele Sotsiaalkindlustusameti suunamisel. Asutus on oma töökorraldusse peale tööharjutuste sisseviinud uude vajadusena ka eluks vajalike sotsiaalsete oskuste õpetamise: planeeritakse vajadused toidule ja kohapeal toimub toitlustamine. Asutuse teenusele sattuvad ka kliendid avatud tööturult, kes “pingete tõttu töö” ei saa enam avatud tööturul hakkama (Tuuksam,2015). MTÜ Töötoad pakub teenuseid ainult Viljandi linnas ja võimalik ka toetatud elamise teenus.

Liimal & Sõmer-Kull (2015) järgi on „Tööhõive programmi 2014-2015“ programmi üldeesmärk ennetada töötust ja lühendada töötuse kestust ning aidata tööle isikud, kelle töölesaamine on raskendatud pikaajalise töötuse, puude või pikaajalise tervisehäire või muude eriliste takistuste tõttu.

Minu töö käigus tuli välja, et põhiliseks teenuse osutajaks pikaajalisele töötule ongi Töötukassas Viljandimaa osakond ja läbi selle asutuse toimuvad ka aktiveerimisteenused, ning minu poolt vaadeldud valdades toimusid kohapeal paar korda aastas pikaajalistele töötutele mõeldud tööharjutused või proovipäevad- seda põhimõttel, et kui lähivaldadest on moodustunud teatud arv registreeritud töötuid, koondatakse nad tööharjutusteks ühisele teenusele. Samas ilmnes, et kui pikaajaline töötule tuleb Töötukassasse ennast töötuks registreerima, on tal juba väga tõsised vajadused sissetulekute suurendamiseks, et igapäevaselt sotsiaal-majanduslikult hakkama saada.

Viljandi maakonna ja -valdade arengukavades on sotsiaal- ja haridusvaldkondades arvestatud küll euroopalike strateegiatega, näiteks võitlus vaesuse ja tõrjutusega, ning prioriteedideks kaasatus ja elukestev õpe, kuid elanikkonna vananemise ja vähenemisega kaasnevate sotsiaalsete probleemide lahendamiseks lisaressursse ei kasutata ja kui, siis maavalitsuse initsiatiivil, näiteks Viljandi Arenduskoja kaasamisel, korraldatavatel tervisepäevadel, mis toimusid kaks korda aastas ja mida ei saa pidada piisavaks aktiveerimisteenuste hulgaks valdades, kus palgatöötajaid on ainult veerand kogu valla elanikkonnast ning kaugus

Viljandist on üle 40 km.

Töös tuli välja, et kohalikes omavalitsustes korraldatavad huvi- ja spordiringid ning ujulad on tasulised ja pikaajalistel töötutel on neist osavõtt väikese sissetuleku tõttu piiratud. Ka siin võiks olla KOV initsiatiivil vähekindlustatud elanikele- noored emad, puuetega inimesed, pikaajalised töötud j.t. euroopalik lähenemine – näiteks teatud kindel arv kordi aastas tasuta osavõtt .

Minu läbiviidud osaluspraktika (aines sotsiaaltöö) käigus ilmnes, et koostöös kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajaga on võimalik päevakeskustes (või kultuurimajades) korraldada osalejate jaoks tasuta koolitusi, huviringe ka pikaajalistele töötutele. Osaluspraktika käigus juhendasin kahe kuu jooksul ühes väikelinna päevakeskuses käsitöö ringi ja osalemine ringitöös oli osavõtjatele tasuta. Sihtrühmaks olid eakad, puudega inimesed ja mittetöötavad inimesed vanuses 30- 75 . Päevakeskused on heaks võimaluseks aktiveerida koduseid inimesi, et nad ei tunneks end ühiskonnast tõrjututena.

Viljandimaa maapiirkondadele on iseloomulik vähenev ja vananev rahvastik . Minu uurimustöös tuli KOV sotsiaaltöötajate intervjuudest välja, et töökohti on kergem leida maakonna keskuse Viljandi lähiümbruse elanikel. Hõreasustusega aladelt maaakonna kaugematest piirkondadest ei ole inimesed motiveeritud tööturuteenustel osalema ja tööd otsima, kuna üheks oluliseks põhjuseks on ka kehv ühistranspordi ühendus ja kaugus keskustest, kus tööd saada- saadaav tulu töölkäimisest on enam vähem sama, mis toimetulekutoetus.

KOKKUVÕTE

Bakalaureuse töö teemaks oli „Tööturu- ja aktiveerimisteenused pikaajalistele töötutele Viljandimaa piirkonna näitel”.

Uurimistöö eesmärgiks oli uurida töötute riskirühma kuuluvate pikaajalistele töötutele mõeldud tööturu- ja aktiveerimisteenuseid Viljandimaal, kahe institutsiooni- Töötukassa Viljandimaa esinduse ja valikuliselt paari omavalitsuse näitel.

Probleemiseade lahenduseks esitasin küsimused:

- Kas pikaajaline töötust on KOV-de sotsiaaltöö probleemide hierarhias kõrgel või madalal positsioonil, kas töötus kui probleem ja selle lahendamiseks kohalike omavalitsuste kulutatav ressurss on omavahel tasakaalus, kas kohalike vahendite nappuse korral tehakse pingutusi välisvahendite (*2014-2020 Euroopa Struktuurfondide toetused*) hankimiseks?

Töös tuli välja, et minu poolt vaadeldud 4 KOV-s tunnistatakse, et elanikkond omavalitsustes väheneb ja pikaajaline töötus on probleem, kuna see kestab mõnikord kuni kümme aastat samas on põhilisteks teenusteks pikaajalistele töötutele ainult toimetulekutoetus ja sotsiaaltoetus eriliseks olukorraks, harvemini psühholoogi toetus. Kuna maapiirkondades on suureks probleemiks ühistranspordi olemasolu ja ressursside puudumisel eemaldatakse veelgi liine, ei saa öelda, et ressursid oleks piisavalt kasutatud, kuna lisanduvad näiteks noored emad, kelle tööle minemine sõltub ühistranspordist või teine variant- kolitakse (võimalusel) suurematesse tõmbekeskustesse.

Neljast KOV-se sotsiaaltöötajast üks ei teadnudki ressursside lisavõimalustest, kuid tõdes, et struktuurfondid oleksid heaks võimaluseks vallas sotsiaalseid probleeme lahendada.

- Milline on Töötukassa aktiveerimisteenuste- (nõustamised, toimetulekukoolitus, töötoad) kättesaadavus, kas tööalase rehabilitatsiooni (töõharjutus jms) pakkumine vastab väljakujunenud olukorrale (teenuste olemasolu), milline on rehabilitatsiooni korraldus (töö sihtgrupiga koha peal valdades, töötu kodukohas jne) ning kui aktiivne on osalus rehabilitatsioonil?

Uurimustöö teise küsimuste juures jõuan tagasi oma töö algusesse, kui esimesed sotsiaaltöötajad, kellele helistasin, vastasid minu intervjuu soovi peale, et „...töötutega tegeleb meil ju Töötukassa”.

Põhilised tööturu teenused saavadki pikaajalised töötud Töötukassa Viljandimaa osakonnast. Aktiivsus tööturu teenustes osalemisel taastab töõharjumusi, annab enesekindlust ja aitab tekkinud passiivsest rutiinist välja tulla.

Rehabilitatsioonist kohapeal maapiirkonna valdades toimuvad töõharjutused ja proovipäevad, olenevalt registreeritud töötute elukohast, kuid üldiselt paar korda aastas ja naabervaldade pikaajalised töötud koondatakse töõharjutusteks ühte ettevõttesse.

Kohapeal valdades toimub rehabilitatsioon Töötukassa initsiatiivil ja valitud ettevõtetes.

Kasutatud Kirjandus

Leetmaa, R., Leppik, L. & Liimal, P. 2004. *Töötuskindlustus: teooriast ja praktikast*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus PRAXIS.

Viljandi Maavalitsus, 2015. *Viljandi maakonna arengustrateegia 2015 - 2020 tegevuskava*. [Online] Viljandi Maavalitsus Available at: HYPERLINK "http://viljandi.maavalitsus.ee/documents/37192/6111100/Viljandi+maakonna+arengustrateegia+tegevuskava+2015-2020+allkirjastamiseks.pdf/6c60020b-5187-4217-8190-172e6b6fbb3d;jsessionid=2238093D221816D191790D9C032AA0A2.jvm3?version=1.0" http://viljandi.maavalitsus.ee/documents/37192/6111100/Viljandi+maakonna+arengustrateegia+tegevuskava+2015-2020+allkirjastamiseks.pdf/6c60020b-5187-4217-8190-172e6b6fbb3d;jsessionid=2238093D221816D191790D9C032AA0A2.jvm3?version=1.0 [Accessed 02 Mai 2015].

Brenninkmeijer, V. & Blond, R.W.B., n.d. 2011. The Effectiveness of the JOBS program among the long-term unemployed: randomized experiment in the Netherlands. *Health Promotion International* , 27(2), p.220.

Euroopa Komisjon, 2010. *Euroopa 2020. aastal*. [Online] Euroopa Komisjon Available at: HYPERLINK "http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_ET_ACT_part1_v1.pdf" http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_ET_ACT_part1_v1.pdf [Accessed 18 Mai 2015].

Euroopa Komisjon, 2015. *Euroopa 2020*. [Online] Available at: HYPERLINK "http://ec.europa.eu/europe2020/index_et.html" http://ec.europa.eu/europe2020/index_et.html [Accessed 10 Mai 2015].

Fimland, O. et al., 2014. Occupational rehabilitation programs for musculoskeletal pain and common mental health disorders: study protocol of a randomized controlled trial. *BMC Public Health*, 14(368).

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Liimal, P. & Sõmer-Kull, S., 2015. *Töövõimereform*. [Online] Eesti Töötukassa Available at: HYPERLINK "https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Toovoimereform/Avaldatud_artiklid/tvr_tootukassa_teenused_vahenenud_toovoimega_inimestele_kirjutuskaitstud.pdf" https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Toovoimereform/Avaldatud_artiklid/tvr_tootukassa_teenused_vahenenud_toovoimega_inimestele_kirjutuskaitstud.pdf [Accessed 12 Mai 2015].

Masso, M., Kruus, P. & Veldre, V., 2007. *Töövõimetusest kavandatava töövõimetuskindlustuse kontekstis.* [Online] Available at: HYPERLINK "http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=16255" http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=16255 [Accessed 25 Aprill 2015].

Marksoo, Ü., 2010. *Pikaajalised töötud Eesti tööturul.* [Online] Sotsiaalministeerium Available at: HYPERLINK "http://vana.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V2ljaanded/Toimetised/2010/toimetised_20105.pdf" http://vana.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V2ljaanded/Toimetised/2010/toimetised_20105.pdf [Accessed 15 Mai 2015].

Marksoo, Ü., 2014. *Töövaldkonna areng 2013.* [Online] Sotsiaalministeerium Available at: HYPERLINK "https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Valjaanded/toovaldkonna_areng_2013.pdf " https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Valjaanded/toovaldkonna_areng_2013.pdf [Accessed 12 Mai 2015].

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes.* Tartu: Tartu Ülikool.

Osila, L., Kruus, P., Masso, M. & Veldre, V., 2012. *Töövõimetuse hindamine, asendussissetuleku võimaldamine ja tööalane rehabilitatsioon Eestis ja viies Euroopa Liidu riigis.* [Online] Poliitikauuringute Keskus Available at: HYPERLINK "http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/praxis_toovoimetus_eestis_5_el_riigis_v1.2_01.pdf" http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/praxis_toovoimetus_eestis_5_el_riigis_v1.2_01.pdf [Accessed 05 Mai 2015].

Servinski, T., 2012. *Meie ja maailm: rahvastik.* [Online] Eesti Statistika Available at: HYPERLINK "http://viljandi.maavalitsus.ee/documents/37192/51847/Rahvastik+-+Mihkel+Servinski.pdf/dbecaa76-af5d-447c-b2b9-a1edb76ff8dd?version=1.0" http://viljandi.maavalitsus.ee/documents/37192/51847/Rahvastik+-+Mihkel+Servinski.pdf/dbecaa76-af5d-447c-b2b9-a1edb76ff8dd?version=1.0 [Accessed 10 Mai 2015].

Sotsiaalministeerium, 2015. *Sotsiaalne kaitse.* [Online] Available at: HYPERLINK "https://www.sm.ee/et/sotsiaalne-kaitse" https://www.sm.ee/et/sotsiaalne-kaitse [Accessed 12 Mai 2015].

Sotsiaalministeerium, 2015. *Töölepingu seadus*. [Online] Available at: HYPERLINK <https://www.sm.ee/et/toolepingu-seadus> ; <https://www.sm.ee/et/toolepingu-seadus> [Accessed 20 Mai 2015].

Riigi Teataja, 2014. *Tööhõiveprogramm 2014–2015*. [Online] Available at: HYPERLINK ["https://www.riigiteataja.ee/akt/117122013006"](https://www.riigiteataja.ee/akt/117122013006)
<https://www.riigiteataja.ee/akt/117122013006> [Accessed 02 Mai 2015].

Riigi Teataja, 2014. *Töövõimetoetuse seadus* . [Online] Available at: HYPERLINK www.riigiteataja.ee/akt/113122014001

Riigikogu, 2005. *Tööturuteenuste ja -toetuste seadus*. [Online] Riigikogu Available at: HYPERLINK ["https://www.riigiteataja.ee/akt/121122010016"](https://www.riigiteataja.ee/akt/121122010016)
<https://www.riigiteataja.ee/akt/121122010016> [Accessed 14 Mai 2015].

Tiit, E. & Servinski, M., 2015. *Eesti maakondade rahvastik. Hinnatud ja loendatud*. Tallinn: Statistikaamet.

Viljandi Maavalitsus, 2014. *Viljandimaa Terviseprofiil Terviseedenduse Tegevuskava 2014-2017*

<https://viljandi.maavalitsus.ee/documents/37192/2625365/Viljandimaa+terviseprofiil+-+projekt.pdf/cf7b55c9-b012-4d4b-bd09-60efc52db40f?version=1.0>

Lisad

Intervjuuküsimused Töötukassa Viljandimaa esindajale:

1. Kuidas iseloomustate Viljandimaa pikaajalist töötut?
2. Millised on asutuse põhilised teenused, mida pikaajalistele töötutele pakutakse ja millised teenused on enam kasutatavad?
3. Kui suur osa pikaajalistest töötutest jätkab peale tööharjutust teiste teenustega-karjäärinõustamine, koolituse, töötubades osalemine jne.?
4. Millistele MTÜ-ga Viljandis või naabermaakondades toimub koostöö teenuste osutamises- näiteks töötoad või aktiveerimisteenused seoses tööharjutustega valdades kohapeal ja kui tihti need toimuvad?
5. Kuna tööturule sisenemine on pikaajalise töötaja jaoks pikk protsess, kuidas toimub koostöö maakonna omavalitsustega, milliseid koostööprojekte on planeeritud koostöös näiteks kohalike omavalitsustega pikaajaliste töötute reintegreerimisel tööturule?

Intervjuuküsimused kolmele sotsiaaltöötajale:

1. Kuidas iseloomustate oma valla elanikke sotsiaal-majanduslikult?
2. Milliseid aktiveerimisteenuseid pakutakse pikaajalistele töötutele ?
3. Kas toimetulekutoetust vormistaval töötul on teie vallas olevate seaduste järgi kohustuslik osaleda aktiveerimisteenustel (talgutööd, tööharjutused, avalik töö jne) ja kui tihti need aastast toimuvad?
4. Millised on teie vallas soodustused (näiteks jõusaali, huviringi, koolituste jne. tasuta kasutamine) pikaajalistele töötutele ?
5. Kas vallas kasutatakse Euroopa struktuurfondi 2014-2020 ressursse pikaajaliste töötute reintegreerimisel tööturule?

Lisa 1.- Töötud (16-pensioniga) töötusperioodi kestuse järgi, uuendatud 13.02,2015.

	2010	2011	2012	2013	2014
Kokku					
Kokku	113.9	84.8	68.5	58.7	49.6
Vähem kui 6 kuud	37.7	25.7	22.1	24.2	19.7
6-11 kuud	24.7	10.5	8.9	8.4	7.5
12 kuud või rohkem	51.6	48.6	37.4	26.1	22.5
Märkus: Mõõtühik: tuhat aastakeskmise					

Allikas: Statistikaamet

Lisa 2. Töötud Eestis (16 kuni pensioniga) toimetuleku järgi

	2010	2011	2012	2013	2014
Rahuldav	11.9	13.7	14.6	14.8	18.3
Mõningate raskustega	31.4	34.4	33.1	36.4	38.8
Suurte raskustega	56.8	51.9	52.4	48.8	42.9
Märkus: Mõõtühik: protsenti aastakeskmise					

Allikas: Statistikaamet

Mõisted

Heitunu – mittetöötav isik, kes sooviks töötada ja oleks valmis töö olemasolu korral ka kohe tööle asuma, kuid ei otsi aktiivselt tööd, sest on kaotanud lootuse seda leida.

Hõivatu – isik, kes uuritava perioodil töötas ja sai selle eest tasu kas palgatöötaja, ettevõtja või vabakutselisena; töötas otsese tasuta pereettevõttes või oma talus; ajutiselt ei töötanud.

Majanduslikult aktiivsed ehk tööjõud – isikud, kes soovivad töötada ja on võimelised seda tegema (hõivatute ja töötute summa).

Majanduslikult mitteaktiivsed – isikud, kes ei soovi töötada või ei ole selleks võimelised.

Tööealised – rahvastiku majandusliku aktiivsuse uurimise aluseks võetav rahvastik vanuses 15–74 ehk tööjõu-uuringu objekt.

Tööhõive määr – hõivatute osatähtsus tööealises rahvastikus. Tööjõus osalemise määr ehk aktiivsuse määr – tööjõu osatähtsus tööealises rahvastikus.

Töötu – isik, kelle puhul on korraga täidetud kolm tingimust: on ilma tööta (ei tööta mitte kusagil ega puudu ajutiselt töölt); on töö leidmisel valmis kohe (kahe nädala jooksul) tööd alustama; otsib aktiivselt tööd.

Tööealised – rahvastiku majandusliku aktiivsuse uurimise aluseks võetav rahvastik vanuses 15–74 ehk tööjõu-uuringu objekt.

Töötu – isik, kelle puhul on korraga täidetud kolm tingimust: on ilma tööta (ei tööta mitte kusagil ega puudu ajutiselt töölt); on töö leidmisel valmis kohe (kahe nädala jooksul) tööd alustama; otsib aktiivselt tööd.

Puudega töötu on töötu, kellel on puue puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse § 2 tähenduses või kes on tunnistatud püsivalt töövõimeetuks riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel. (Töötukassa defi.)

Rehabilitatsiooniteenus – sotsiaalteenus, mille eesmärk on parandada puudega inimese iseseisvat toimetulekut, suurendada ühiskonda kaasatust ja soodustada töötamist või tööle asumist. Teenuse käigus hinnatakse inimese toimetulekut ja kõrvalabi vajadust, tehakse ettepanekuid kodu-, töö- ja õpikeskkonna kohandamiseks, abivahendi saamiseks ja

kasutamiseks. Inimest nõustatakse erinevates valdkondades, et parandada edasist sotsiaalset toimetulekut. (Sotsiaalkindlustusamet 2012b)

Litsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina **Eve Metsniin** (sünnikuupäev: 24. Veebruar 1961) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose **Tööturu- ja aktiveerimisteenused pikaajalistele töötutele Viljandimaa piirkonna näitel**, mille juhendaja on J. Kõre,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **6/1/15**